

via l'eslovac Clementis, acusat de «nacionalista burgès»; Slansky, acusat de «sionista» i, en publicar les dades personals dels condemnats a mort s'especificava: «jueu», «eslovac», «cosmopolita decadent» o d'origen «majiar» (per no dir «gitano») d'alguns implicats.

Les precisions del programa del mes d'abril responien a una situació caracteritzada per una tendència al retorn al passat capitalista, quan els fabricants de canons, els banquers apàtrides i els terratinents de Bohèmia condemnaven Eslovàquia al subdesenvolupament econòmic i cultural per tal de disposar-ne com a font de mà d'obra barata per a les fàbriques dels Skoda o dels Bata, per abastir-se de servei domèstic i de violinistes de taverna i cabaret.

Per aquestes raons i altres de complementàries, la Primavera de Praga fou, també, la Primavera de Bratislava.

En l'apartat del programa titulat «Sense drets no hi ha responsabilitat», es passa de les declaracions de principis a propostes concretes que consten de cinc punts, el cinquè dels quals especifica: «En el pla polític i constitucional eliminar la possibilitat de qualsevol predominis per part d'aquesta o aquella nació en les relacions jurídiques i estatals entre txecs i eslovacs i definir la posició constitucional d'Eslovàquia».

Quan es parla de l'experiència Dubcek s'omet aquesta vessant importantíssima, per ignorància o per no *remoure* situacions d'injustícia nacional en altres països. Jo mateixa, en arribar a Praga l'any 1948, ignorava el fet eslovac i en passar l'examen d'entrada a la Radiodifusió estatal txecoslovaca, un dels meus companys d'exili i de partit, responsable de les emissions destinades a Espanya, el madrileny Velasco, objectà que jo no servia com a locutora per a les emissions en castellà. El cap de la Ràdio Exterior va preguntar el motiu d'aquella desqualificació. El meu bon amic Velasco contestà: «porque tiene un marcado acento catalán».

Casualment, qui havia d'acceptar o rebutjar la meua sol·licitud era eslovac i entengué perfectament el sentit reaccionari-de-gran-potència de l'argument del madrileny. No el considerà vàlid. Com a eslovac ell havia estat igualment discriminat pels seus col·legues txecs en temps de govern burgès i, ai las, en l'administració socialista. Basant-se en les proves de veu, ritme i autodomini, em deixaren entrar a la plantilla de Československo Rozhlas,

on vaig treballar deu anys com a redactora i locutora d'informatius en llengua castellana, amb «marcado acento catalán» i «a mucha honra», com diria Cagancho.

De manera que, vint anys després de

l'intent regenerador del socialisme a Txecoslovàquia, a ningú no pot estranyar que em ratifiqui en la meua condemna de la intervenció militar soviètica justificada amb allò de «la sobirania limitada». ¡Quina barra! ¿oi?

TXECOSLOVÀQUIA INICIA ARA L'OBERTURA ECONÒMICA

Vint anys per a recuperar l'esperança

L'intent dels protagonistes de la Primavera de Praga de recuperar la democràcia parlamentària topà amb els tancs del Pacte de Varsòvia. Els txecs intenten ara el salt endavant, malgrat els problemes econòmics.

Pintada recordatòria de l'aniversari de la mort de John Lennon.

Teresa Carreras

Un ambient d'efervescència va sacsejar el món durant els anys seixanta, i més concretament l'any 1968. Aquest va ser un any clau en la història d'Europa més recent. Aleshores s'enfrontaven dos col·lectius generacionals; els que havien sobreviscut a la II Guerra Mundial i s'aferraven als grans dogmes i els joves, sobretot els estudiants, que posaven contínuament en discussió aquells dogmes.

A Occident, els seixanta van ser l'època dels Beatles, de Marilyn Monroe, de la minifaldilla de Mary Quant, de James Dean, de la revolució sexual de Reich, dels hippies o del pop-art. Als països de l'òrbita soviètica la gent vivia al marge de les modes. En canvi, a Praga en aquells moments encara hi havia energies per reivindicar la seva condició de ciutat centreuropea. Si bé Polònia i Rússia, per tradició, s'inclinaren més cap a les influències de París, a Praga hi havia una gran permea-

bilitat cap a la cultura anglosaxona. Mentre que ací les minories inquietes estaven pendents de les darreres produccions de J. Brel o G. Brassens, a Praga tothom coneixia de memòria la lletra de «Lucy on the sky with diamonds» dels Beatles. Els joves txecs sabien que aquella melodia era fruit d'al·lucinògens. Als seixanta, la joventut txeca es distanciava amb orgull del culte a la cervesa, símbol del conformisme centreuropeu, per descobrir la Coca-Cola.

A nivell polític els protagonistes de la Primavera de Praga volien recuperar la democràcia parlamentària que el país havia viscut des del 1919 fins al 1930, data en la qual A. Hitler va crear el protectorat alemany de Bohèmia i Moràvia que posava fi a l'únic estat de l'Europa Central de l'Est que havia conservat la democràcia parlamentària.

Als seixanta, un important corrent a l'interior del Partit Comunista de Txecoslovàquia —PCT— entén que re-

cuperar la democràcia és l'única garantia perquè el país tiri endavant. En aquells moments, a Txecoslovàquia hi havia una important pressió social de conjunt perquè el canvi es fes de baix a dalt.

Aquella dècada, el 1968 va ser una data clau. Dos fets van polaritzar l'atenció mundial; la insurrecció de París, el conegut Maig francès, i els in-

Parador de plàtans, un producte rar i car a Txecoslovàquia.

tents d'independència de Txecoslovàquia coneguts com la Primavera de Praga, que van començar amb el nomenament d'Alexander Dubček com a primer secretari del partit comunista el 3 de gener, i que van acabar el 20 d'agost amb la invasió del país pels tancs soviètics del Pacte de Varsòvia. Un complex entramat de fets en política internacional van fer possible aquests esclats, que a Praga en van ser

El mercat, com a base de la reforma

A vint anys de la primavera de Praga, el règim txec està iniciant un tímid procés de reformes que afecta sobretot l'economia. «Sense canvis en l'àrea política no són possibles els canvis en l'economia» diu V. Havel. Txecoslovàquia és un país bàsicament industrial. La seva renda nacional depèn, en el 45%, de les exportacions. La indústria ha quedat molt antiquada i no es pot adaptar amb rapidesa als canvis que exigeix el mercat. Les exportacions, que van fonamentalment a l'URSS, han baixat dotze punts en els darrers deu anys.

La reforma econòmica que impulsa el govern del nou secretari general Milos Jakes es basa en un redescobriments del mercat. Però no és ni de lluny el que, en matèria econòmica, va ser la base de la Primavera de Praga. Aleshores l'economista Otta Šik, exiliat a Suïssa i que dona classes a la Universitat de Saint-Gallen, veia compatible l'economia de mercat amb la planificació quinquenal.

Ara Jakes ha aprovat una llei de l'empresa estatal que entrarà en vigor l'1 de juliol. Aquesta llei dona autonomia a les empreses, que s'hauran d'autofinçar amb els seus beneficis. Els preus dels productes es podran fixar lliurement segons la demanda del mercat. El govern es limitarà a fixar les directrius generals del desenvolupament econòmic i industrial del país, a controlar els preus dels pro-

ductes bàsics, i a vigilar que no hi hagi desequilibris en el mercat.

La reforma afectarà, també, el Codi del Treball, que permetrà l'acomiadament d'aquells que no treballin bé. També s'aprovarà una Llei de Cooperatives, una sobre inversió estrangera i una sobre comerç exterior. Aquestes lleis seran, segons el portaveu del govern, el preludi a la democratització d'altres aspectes de la vida del país; alleugeriment de la burocràcia i la democràcia social.

Amb aquesta reforma la gent tem perdre el nivell de vida que té, ja que després del de la RDA, és el segon dels països de l'òrbita soviètica. Per això la miren amb desconfiança. Malgrat tot, aquesta obertura quedarà molt lluny del que hauria pogut ser una veritable societat democràtica, si hagués triomfat la Primavera de Praga. □

Estudiant francès fugit d'un policia a París. Aquell maig també florí a Praga.

protagonistes no només els joves, com a Europa Occidental, sinó també aquells que havien sobreviscut a les purgues stalinianes dels anys cinquanta. Els fets a Txecoslovàquia es van avançar una mica al que després passaria a París. Ja a la tardor del 1967 a la capital txeca es començaren a sentir les primeres proclames en favor d'una democratització de la vida pública feta pels intel·lectuals. Aquesta efervescència es notà de seguida en el nombre de publicacions periòdiques que sorgiren, com per exemple *Listy*, que actualment s'ha convertit en la de més prestigi a l'exili. Va ser finalment un Congrés d'Escriptors qui va fer un comunicat demanant públicament que la democràcia entrés en tots els ordres de la vida, la política, les fàbriques, la cultura, l'ensenyament, etc.

També va ser preludi d'aquella *primavera calenta* una manifestació d'es-

Primavera

NOVETATS en LLIBRES

<p>edicions 62 s/a</p>	<p> Editorial Laia</p>
<p>NUA DAMUNT EL GEL QUE ES FON</p> <p>Gil Brewer Seleccions de la Cua de Palla, 79. 160 pàgs.</p> <p>Una novel·la eròtica del gènere negre.</p>	<p>COM UN XIPRER</p> <p>Francesc Sales Col·lecció El Nus, 136 pàgs.</p> <p>La Judith decideix romandre, arrelada a la terra i mirant amunt, com un xiprer.</p>
<p>Edicions BROMERA</p>	<p>EDITORIAL EMPÚRIES</p>
<p>DIARI D'UN JOVE MANIÀTIC</p> <p>A. Macfarlane i A. McPherson El diari secret de Peter Payne. Per a joves (i adults) que volen saber...</p> <p>Actualment <i>best-seller</i> a la Gran Bretanya.</p>	<p>LA MEVA FAMÍLIA I ALTRES ANIMALS</p> <p>Gerald Durrell Col·lecció Narrativa/Empúries.</p> <p>Una obra mestra d'humor, alegria i poesia, un llibre de llicions, que irradia felicitat.</p>
<p> GREGAL LLIBRES consorci d'editors valencians s.a.</p>	<p><i>La Galera</i> LA GALERA, S. A., EDITORIAL</p>
<p>OSSOS DE SÍPIA</p> <p>Eugenio Montale Traducció de Joan Navarro. Col·lecció Gregal Poesia, 14.</p> <p>El primer llibre que va escriure aquest gran poeta italià, amb una acurada traducció.</p>	<p>LES ALES ROGES</p> <p>Miquel Rayó i Ferrer Col·lecció Els Grumets de la Galera. Premi Josep-M. Folch i Torres 1987. Presentació: Xavier Pastor, president de Greenpeace, Espanya.</p> <p>Il·lustracions d'Ismael Balanya.</p>
<p> EDITORIAL TRES I QUATRE</p>	<p> curial</p>
<p>UN PALAU D'HIVERN</p> <p>Joan Calduch i Gaspar Jaen Col·lecció La Unitat, 127.</p> <p>A mitjan camí entre la literatura i la urbanística, aquest llibre és una brillant recreació dels mites de la ciutat.</p>	<p>EL COLLAR DE LA NÚRIA</p> <p>C. A. Jordana Biblioteca Popular Curial, 11.</p> <p>Escrita el 1927, és considerada una de les primeres novel·les policiaques escrites en català.</p>
<p> Edicions Proa</p>	<p> edicions del bullent</p>
<p>EL DIA DEL JUDICI</p> <p>Salvatore Satta Trad. de Carme Arenas. Il·lustració de Gerard Rosés. 232 pàgs. 1.500 ptes.</p> <p>A tot vent 266.</p>	<p>LES ALES DE L'ÀNGEL VIDAL</p> <p>Joan M. Monjo 2a edició. Col·lecció 13/19.</p>

tudiants contra les restriccions de llum en dies d'exàmens. Un capvespre milers d'estudiants en pijama i amb una espelma a la mà es van desplaçar a peu des de la Ciutat Universitària, Strahov, fins al castell de Praga Hradčany on hi ha la residència del president de la república. Aquesta, segurament va ser una de les accions que va desencadenar el moviment.

Les sessions plenàries del comitè central del PCT de finals de setembre i finals d'octubre de 1967 van revelar que les divergències a l'interior del partit eren insuperables. L'1 de novembre d'aquell any, el jove Alexander Dubček va presentar al comitè central del partit la seva teoria sobre «el socialisme de rostre humà». En la sessió del 3 al 5 de gener de l'any següent, el 1968, el comitè central va aprovar una de les resolucions més importants: separació de càrrecs (president i secretari general del partit), i elecció d'un nou primer secretari del comitè central. El successor d'Antonin Novotny seria Alexander Dubček, que aleshores tenia 46 anys. El missatge del nou secretari general era: «Nosaltres els comunistes no podem tirar endavant sols, per això fem renúncia dels drets heretats, bé que inoperants, per canviar les coses amb l'ajut de tots els ciutadans». Dubček va revitalitzar els partits polítics que en el Parlament fossilitzat havien sobreviscut d'èpoques anteriors, com ara el Partit Socialdemòcrata, la Democràcia Cristiana Agrària i altres de més petits.

Segons que descriuen alguns intel·lectuals, compromesos políticament aleshores, aquells mesos de gener a agost van ser els de més creativitat i compromís social de tota la història de Txecoslovàquia. «Tothom hi estava compromès —explica Jiří Dienstbier, que aleshores treballava com a periodista i que ara és un membre actiu del moviment opositor Carta 77— els estudiants, els intel·lectuals, els obrers. Tothom discutia. Tothom volia més cotes de democratització del país. La situació era realment espectacular».

EL TEMPS ha pogut tenir una llarga conversa amb el periodista Dienstbier a casa seva, al centre de Praga. Actualment, Jiří publica en revistes alemanyes i en les de la resistència txeca que es publiquen a Europa i EUA. Ha estat en diverses ocasions a la presó. El règim comunista de G. Husák i ara el de M. Jakeš l'han marginat com a tants d'altres. Des de fa temps és l'encarregat del manteniment de les calderes d'un sector de Praga. «Ara, vint anys després de l'ocupació soviè-

tica —explica Jiří— aquí ningú creu ni en el partit comunista ni en el govern. La majoria dels que ens governen van estar compromesos en la repressió del 1968, fins i tot Milos Jakeš, l'actual secretari general del PCT, nomenat encara no fa mig any, va participar en les purgues del 1968. I el poble no perd la memòria».

Aquells set mesos de democràcia es van acabar el 20 d'agost quan 7.000 tancs del Pacte de Varsòvia, obeint ordres de Moscou, van envair Praga. L'ocupació es va fer sense víctimes. Va representar el final de les llibertats, de la creativitat col·lectiva i el començament d'una dura repressió contra tot allò que significués oposició a la línia oficial que marcava el partit únic. Aquest període de *normalització* ha durat fins avui i només la *perestroika* de Gorbtxov apareix com una època d'obertura. «Després de l'ocupació —continua Jiří— els txecs vam fer un boicot massiu als soldats soviètics. No els donàvem menjar, ni cervesa, ni atenció als hospitals. Recordo que amb motiu d'una infecció de tifus molts soldats soviètics van haver de ser atesos

aquells fets. Pels carrers no es nota res d'extraordinari ni encara que coincideixi amb el vintè aniversari. Paradoxalment hi ha una vida subterrània d'oposició entre els joves i els desencantats del 1968 que d'una manera o altra treballen per enfortir l'oposició. La dissidència, agrupada fonamentalment a l'entorn del Moviment Carta 77, és força escèptica davant la reforma iniciada per M. Jakeš i no vol sentir a parlar d'aniversaris, perquè les coses no estan resoltes. Un dels representants més importants d'aquest moviment d'oposició és Vaclav Havel, dramaturg que l'any 1986 va rebre el prestigiós premi Erasmus, que concedeix la família reial holandesa, amb qui EL TEMPS ha pogut parlar a casa seva, a Praga.

«La idea de *perestroika* és similar a la que l'any 1968 va inspirar la Primavera de Praga», —digué. «Ara bé, la situació d'ara és molt diferent. Fa vint anys que es veia clar que el sistema stalinista s'havia de transformar des de la direcció del partit amb l'ajut de totes les forces socials. Així podríem resumir la Primavera del 1968. Ara es vol

Manifestació contra la invasió de Praga pels tancs soviètics.

no són pensats per satisfer els interessos dels txecs i els eslovacs, sinó des de l'òrbita soviètica». «Jo no sé res —diu Milena Tlustá, mentre fa cua per comprar embotits a U Pankerta, davant el Teatre Nacional—.

Aquest vintè aniversari només s'ha notat, per ara, en alguns —molt pocs— articles a la premsa. En algunes persones queda el record d'allò que volia ser un dels primers intents d'esquerdar un sistema monolític de partit únic amb el suport de les classes populars. Per ara, la *perestroika* de Gorbtxov no ha insinuat una revisió ni una condemna dels fets del 68. Per a molts això és un error, perquè podria ser un principi de reconciliació. Milos Jakeš, el nou secretari general del P.C. de Txecoslovàquia va dir, dies després de prendre possessió del càrrec, que no rehabilitaria políticament A. Dubček, que des de la seva destitució va treballar com a funcionari de l'administració forestal a Bratislava, capital d'Eslovàquia, i ara ja està retirat, ni el grup que protagonitzà la Primavera de Praga.

Txecs i eslovacs es senten sovint atrets per la xifra 8 i pel que aquest nombre ha representat en la seva història; 1918, fundació de la primera república txecoslovaca; 1938, dictat de Munic que va significar el final de la Txecoslovàquia independent; 1948, arribada al poder del Partit Comunista; 1968, Primavera de Praga. Ara, ja en ple 1988 pocs creuen que aquest sigui l'any de la democratització del país. El 88 serà recordat com l'any d'una tímida obertura a l'exterior, sobretot en l'economia. Però no l'any en què es pugui iniciar o repetir aquell somni col·lectiu que va ser la Primavera de Praga. □

Aparador de premsa a Praga on es parla de la presència de Montserrat Caballé.

en hospitals de Praga. Allà van poder copsar que no era veritat el que els deien des de Moscou, que els alemanys volien donar un tomb al comunisme txec i introduir-hi el capitalisme. En tornar a files, aquests soldats amb les seves explicacions resultaven molt incòmodes i feien minvar la moral de la tropa. Això va fer optar els responsables de l'ocupació per una solució dràstica; afusellar qualsevol encara que només agafés una diarrea. En acabar, els cadàvers van donar la volta per tota la Unió Soviètica». El missatge era: «Aquí hi ha les primeres víctimes que es produeixen al país veí».

Avui a Praga ningú vol recordar

fer el mateix, però aquesta intenció coincideix amb un dels moments de més desmobilització política de la història del nostre país. Ara vivim en un dels pitjors moments econòmics i la repressió continua sent el pa de cada dia ja que a les presons de Txecoslovàquia hi ha uns 1.500 presos polítics».

Havel confirmar el que algunes persones, molt poques, ens han comentat discretament pel carrer. «Vint anys després —diu Pavel Novák, estudiant d'Econòmiques de la Universitat de Plzeň— es comencen a fer tímides reformes. Però ningú hi té confiança. Els que les impulsen estan compromesos en les purgues del 68. Aquests canvis